

## ВІСТНИК



(Nachrichtenblatt  
des Bundes  
zur Befreiung der Ukraina)

## Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,  
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

III. рік. Ч. 39.

Відень, 21 мая 1916.

Ч. 99.

## Самостійна Україна мрією у 1791 р., політичною утопією в 1854 р. й пекучою потребою в 1888 р.

У своїм культурнім розвитку йде тоді Україна в парі з Європою. Тільки національні й географічні ріжницї: безпосередня залежність України під духовим оглядом від Візантії, а посередній вплив західної Європи під сим оглядом через Італію з її старо-римськими традиціями мусіли довести до окремішностей, хоч дух з одного та другого боку був той самий. І на Україні, як і в цілій західній Європі, зачало населення оселювати ся та відвернуло ся від розбійницького кочівничого життя.

Жорстокі воєнні звички, втіха з боротьби зробили місце лагідности й побожному душевному настроєви хліборобів, доля й добробут котрих залежить більше від мирної праці ніж від сили й авантурничої зухватости. Божа ласка, дощ і сонце дають багате жниво та благословлять працю селянина. Коли-ж навпаки прийде сонце й дощ не в пору, йдуть надаремне цілорічні труди та сподівання; родини, що більше, цілі племена виставлені на голодову смерть.

Сї нові обставини мирного життя довели в західній Європі до містичної переміни тяжкого, незугарного каміня на принадні плетіння, котрі легко здіймають ся в гору, прозорі й сягають аж до неба. Навіть у наших скептичних часах є вони доказом загадкової глибини й краси віри людини та її змагання піднести ся понад щоденне матеріальне життя далеко туди в нескінчену синяву духа.

Се була західна готика!

Який національний вислів дала-б була Україна при сїм переході душі войовничого кочовика до життя мирного хлібороба, про се не можна нічого сказати, бо наша історія прояснює нам мало що поза першими ступнями щодо того. Бо-ж у тих часах, коли західна Європа ввійшла на шлях самостійного мирного розвитку, заглушили розвиток України хвилі татарських орд, що найшли з азійських степів на Европу, як морська хвиля. Українська держава впала в сій боротьбі; але її труп загородив розбійникам дорогу на захід і забезпечив через те дальший мирний розвиток Європи.

З 1240 р. починаєть ся велика мученицька трагедія нашої держави, нашого народу. Столицю Київ спустошили й майже цілком знищили Татари, решта населення подала ся в підкарпатські околиці.

Наш народ, якому дали ся добре в знаки татарські напади, боров ся аж до XVI в. за свою політичну й національну волю, вічно непокоєний Татарами зі сходу, а Поляками з заходу. Одначе наша нація змогла видобути з себе стільки життєвої сили в тих часах, що на руїнах української держави здвигнено по притягненню литовських племен литовсько-українську державу, в якій українська культура дістає провідну ролю, а українську мову й письмо приймає аристократія та правительство. Коли литовсько-український князь Ягайло прийняв при кінці XIV в. польську корону й вибрав на свою столицю Вавель, замок польських королів у Кракові, впровадив він там зараз українські звичаї. Ледви чи не найціннішим, а zarazом найменше зрозумілим для західного Європейця пам'ятником Кракова є ягайлонська каплиця в готійській катедрі на вавельському замку. Готійська будова сього римо-католицького костела багато прикрашена византійськими фресками, яким товаришать закрутаси в написях кириличними буквами. Таких пам'ятників не виказує західно-європейська штука XIV стол.

Історичні документи подають нам інтересну подробицю; а саме знаходимо між ними записки скарбового уряду Ягайлонів, які суми видано на закуплення й перевезення матеріалів, потрібних до малювання. Українських малярів, котрі навмисне на те прибули зі Львова до Кракова, обдаровано грішми й багатими почесними дарунками, як кожухами, вином, волоськими горіхами й иншим подібним добром. Аби прикрасити каплицю в українським стилу, котрий так полюбив король, треба було покликати до польської столиці українських артистів, бо домові малярі, як свідчать акти, вміли тільки помалювати стелю кімнати синьою краскою та зазначити на ній золоті звізди. А сим ніяким робом не міг удоволити ся вибагливий Ягайло, що виріє в українським артистичнім оточенню.

А хоч дуже виразна залежність сих фресок українських малярів XVI в. від византійської мозаїкової штуки, все-таки вказують вони в своїй композиції та в подробицях на те, що українське малярство, отрясаючи ся з византійського впливу, готове було вступити на шлях такого реалізму, як пішов ним славний Італієць Джіотто.

Та дуже ясна се річ, що на дворі польського короля взяли перевагу польська аристократія й польські римо-католицькі духовники, витискаючи або польонізуючи українсько-литовську аристократію.

Коли Поляки дуже користали з культури західної Європи, яка тимчасом дійшла до високого розквіту, здержано розвиток української культури.

Ціла політика польських керуючих кругів держала ся засади найбезогляднішого використання всіх скарбів України й національного гнету над нашим народом.

В часі цілого кількавікового спільного життя нашої української нації з Поляками не могли останні здобути ся на жадне зрозумінне українського народу та його інтересів і довели через те до такої великої ненависти до себе в народніх масах, що вона також ще тепер дуже жива серед широких народніх верств на Україні.

Тимчасом Византия упала і смертельним ворогам України, Татарам, приходить нова підмога з боку Турків, від котрих прийняли Іслам.

Московська держава, васаль Татарів, котрий платив їм данини, з своєю татарською закраскою, стає значною могутністю й загрожує Україні з півночі саме в часі, коли західна Європа громадить щораз більші багатства та, дбаючи про плеканне культури, змагає до того, щоб коли не перегнати античної культури, бодай осягнути рівний ступінь з нею.

Одначе закрівавлена Україна зриваєть ся, щоб підняти наново боротьбу за свою політичну волю й хоронити її від польського напору. Україна мобілізує всі свої сили, а коли стратила всяку надію стати рівноуправненим членом у спільній польській державі, вона розтороцує сю державу й оголошує під гетьманом Богданом Хмельницьким 1647—1657 свою державну суверенність. Але Польща зброїла ся наново до бою, зі сходу грозили напасти кримські Татари й Турки. Тому Хмельницький, котрий шукав опори, зробив у 1654 р. персональну унію з Москвою, застерігши для України самостійність внутрішньої організації, власне військо та право дипломатично пересправляти безпосередньо з іншими державами.

Хмельницький заключив тимчасовий союз з Москвою, як давнійше вже заключав такі союзи з Татарами й Турками, та з лукавими московськими політиками не можна було так легко впорати ся, як думав Хмельницький. Наслідники Хмельницького, вибрані гетьмани, хитали ся; одні бачили рятунок у приверненню союзу з Поляками проти змагань Москви знищити українську державну організацію, а інші були за союзом з Туреччиною та за боротьбою з найнебезпечнішими ворогами: Польщею й Московщиною.

Се хитанне, незабезпечене положення України й безнастанні напади на Україну то з боку одного, то з боку другого сусіда використала московська дипломатія, працюючи при помочи перекупств, на киринення поміж масами українського народу. Вона розбивала щораз більше народ на два табори та закидала щораз більше сіти по країні. Від часу першого нападу Татар у тринадцятому столітті мусіла Україна пережити протягом п'ятих століть те, чого зазнав німецький народ у часі тридцятилітньої війни. Коли маємо се порівнянне перед очима, можемо зміркувати, яку величезну масу культурних здобутків видано в тім часі на знищення, й пізнаємо, що українській нації відібрано через те всяку можливість державного й культурного розвитку.

Сю мартирологію нашого народу увінчала кривава драма під Полтавою в 1709 р., коли гетьман Мазепа в союзі з Карлом XII силкував ся останній раз вибороти політичну незалежність.

Уже в 1721 р. ограблює побідник Мазепи, Петро I, українську церкву, що стояла тільки в номінальній залежності від царгородського патріархату, з її самостійности.

В тім самім 1721 р. заборонив Петро I друкувати Святе Письмо в українській мові й сю заборону держало російське правительство аж до 1905 р. в повній силі!

По першій невдатній пробі в 1723 р. скасувати уряд гетьмана вдаєть ся Катерині II в 1764 р. осягнути сю ціль.

В 1775 р. нищить цариця мілітарну організацію української держави та її осередок — Запорозьку Січ.

В 1781 р. касують адміністраційну самостійність України, а українську область ділять на губернії.

В 1783 р. заводять у цілій Україні кріпацтво.

Отсе всі ті благословенства, які епали на Україну по прилученню з московською „культурою“!

Тимчасом іде такою самою дорогою й Польща, котра наслідком утрати України стратила власну оборонну силу, й тратить у 1772 р. свою самостійність.

Також кримські Татари знемагають, а Туреччина бореть ся з щораз більшими внутрішніми труднощами. Україна тратить через те критте з заду в боротьбі з Москвою, яке мала в колишніх сусідах. Ще раз зірвала ся українська шляхта до зорганізованого діла. Граф Капніст іде в 1791 р. до Берліна, щоб добути оружну поміч для проєктованого повстання Українців, але його збули офіційні круги надією на пізніше.

Україна, здана на власні сили, ограблена з власного війська, під гострим надзором великих військових гарнізонів, розсипаних по цілій Україні, корить ся тепер своїй судбі . . .

В короткім часі по поїзді графа Капніста до Берліна зявляєть ся в 1796 р. в Галле як 48 т. показної, обемистої „Загальної світової історії, виготовленої гуртом учених у Німеччині й Англії“ (Allgemeine Welthistorie, die durch eine Gesellschaft von Gelehrten in Teutschland und England ausgefertigt), „Історія України й козаків“ (Geschichte der Ukraine und der Kosaken), пера Йоганна Христіяна Енгля.

Сеї твір німецького вченого се лебедина пісня нашої політичної самостійности.

Та в дев'ятнадцятому столітті не стрічаємо не тільки між політиками (маємо тут на увазі пересічних політиків), але також між німецькими вченими майже ніякої людини, що бодай приблизно знала-б правду про наш народ і нашу землю. Тільки політичний геній такої міри, як Бісмарк, передбачив, яку катастрофу для розвитку європейської культури означає розбійницька захланність Москви. Хоч Росія проковтнула сотки народів, старала ся все-таки показати ся назверх національно-неподільною одністю. Бісмарк знав, що тільки відбудова великого київського князівства може охоронити Європу перед сею небезпекою.

Як мені оповісти вам історію України в XIX столітті?

Бо-ж історія се представлення розвитку народу.

А московська поліційна система виходила з становища здушити в нашій масі кожний зародок якогось розвитку.

Та ми стверджуємо факт, що 150-літні безупинні зусилля Москви зденаціоналізувати український народ цілком не повели ся, бо наша нація заховала вповні свою національну індивідуальність. А що вона під культурним оглядом не могла зробити таких поступів, як можна-б цього сподівати ся по здібностях Українців, се заслуга московських носителів культури!

Розуміть ся само собою, що політична думка нашої інтелігенції не заснула; про їх працю свідчать довгі ряди імен Українців, що мусіли томити ся на Сибірі й по тюрмах.

А передовсім треба згадати тут долю Кирило-Методіївського Брацтва, котре пересадило тодішнє відродженне націй на заході на український ґрунт; провідник сього Брацтва, наш національний поет Тарас Шевченко, здобув собі тепер дуже поважане ім'я наслідком багатьох добрих перекладів його творів і в Німеччині і навіть на цілім Заході.

Політичним оборонцем наших національних інтересів в 70—90 рр. був професор університету й відомий учений Михайло Драгоманів.

Але про живіше партійне життя не можемо ще говорити в сій добі. Умовою політичного життя є чейже політична преса, свобода засновувати товариства й право вільного обміну думок.

А над українським народом тяжів один розпорядок, котрий навіть у Росії вважають виїмковим законом, указ з 1876 р., в яким стоїть ось що:

„Його царська великість зволив розпорядити:

1. Забороняеть ся довіз українських друків, чи брошур, чи книжок, що появляють ся за границею, без окремого дозволу головної цензурної власти.

2. Забороняеть ся появу та друкування оригінальних творів і перекладів в українській мові в російській державі.

3. Забороняеть ся всі театральні вистави й відчити в українській мові, як також друк музичних текстів“.

А хоч ми, не зважаючи на ці драконські розпорядки, розвинули в XIX ст. літературу, котра вірна нашій політично-історичній традиції, то се все можна було окупити тільки великими жертвами. А се довело до того, що двадцять століть застав Україну під політичним оглядом пробудженою вже з сну до життя.

Повстають політичні партії, що серед широких мас здобувають сторонників для своїх політичних ідеалів; само собою розуміть ся, що всі ці партії підземельні й революційні. Бо-ж революція се проба повалити пануючий режим з усіма його органами.

Одначе російського режиму не можна мірити, мої панове, німецькою міркою. Обставини в Росії дійсно не можливі для культурної нації.

Кожний Українець, котрий хотів читати Святе Письмо в українській мові, мусів перепачковувати книжку через границю й ризикувати при тім, що його застрілять.

Кожного Українця, котрий збирав народні пісні й народні байки та пробував їх опублікувати в оригінальним тексті, тягнуло зараз перед суд яко небезпечного революціонера по мисли § 3 закону з 1876 р. (котрий зрештою по нинішній день урядово не позбавлений своєї сили).

І приємно мені висловити найглибшу подяку саме Баварцям в імени цілої нашої нації за те, що вони заявили ся в своїм часі через своїх заступників проти видачі політичних злочинців Росії. Про сей політичний ляпас російській дипломатії довідав ся я в тюрмі, де я знаходив ся в слідчій арешті задля участі в виборчих зборах до другої Думи, незголошених у поліції. Може цікаві будете довідати ся, що задля сеї провини я мусів перебути 33 місяців в окремії келії арешту до судової розправи, а потім заслано мене на Сибір.

Слідчий арешт тривав тому так довго, бо не можна було знайти жадних законних доказів вини проти мене. Далі він протягнув ся тому так товго, що судовий трибунал два рази скидано з уряду, бо судді не хотіли голосувати за засудженнем мене, та щойно третій судовий трибунал склав ся з таких знаменитих суддів, що вони вважали виводи прокуратора достаточними, щоб засудити мене.

Прокураторське обжалуванне звучало: мене повинні тому засудити, бо прокуратор не має ніяких фактів у рупці на доказ того, яка небезпечна я людина та які небезпечні плани задумую.

Коли оповідаю про сю подію, не роблю того, щоб хвалити ся моїми терпіннями. Хай і приваблює вас отся історія як щось зовсім незрозуміле й дивоглядне, та в Росії належать такі дива до щоденного життя. Візьміть статистику політичних злочинів у Росії до рук, а зможете переконати ся, що моя скромна особа зникає в масі тих нещасливих, котрих тільки в 1909 р. заслано на Сибір, де і я був також, а число котрих виносило 100.000.

Се особисте пережитте може показати вам ясно, мої панове, які глибокі причини мало тодішнє ваше становище при осуджуванню правних відносин у Росії або ліпше московських кпин з усіх прав людини та її гідности. Бо Росія се втілення варварства.

А колиб хотів хто закинути мені односторонність і ненависть супроти Росії, вказуючи на культурні здобутки Росії й на таких визначних мужів, як Толстой, Менделєєв, Чайковський і багато інших, котрі на всіх полях науки та штуки довершили величнїх річей, можу відкрито заявити йому, що я, вихованець російської культури, можу мати об'єктивнішу думку ніж хтось инший, бо я знаю Москалів не здалека, не з книжок і з пісень, але з власного досвіду.

Се, що можна дійсно назвати культурою й що стрічаємо в Росії, се не культура Росії, але та міжнародна культура, котру можна скрізь заціпити, де знайдуть ся матеріяльні передумови для неї; а чи політичний розбій Московщини назбирав мало таких матеріяльних передумов? Чи-ж не веде Росія аж до нинішнього дня безоглядної політики визиску в користь Московщини супроти всіх поневолених їй народів?

І тому я сього переконання, що ціла російська державна система й сама Росія се величезний, добре зорганізований апарат, щоб нищити культуру, а не пособляти їй.

Позволю собі пригадати тут те, що коли наша врожайна земля належала до польської держави, осягнула тоді Польща високий ступінь матеріяльного й культурного розвитку. Та Польщу повалили ми своїми руками, бо вона старала ся знищити нашу культуру.

Та сама доля жде й Росію, котра також через наші скарби стала великою, багатою й могутньою й котра так

само брутально, як тоді Польща, хоче сьогодні знищити нашу культуру.

У мирних часах могла Росія обманювати чужинців своєю мнимою одноцільністю. В часі війни могла Росія покликати ся на патріотичні заяви сотки своїх поневолених народів. Тільки наш 30-мільоновий народ зберігає мовчанку, яка багато говорить. Нїодніської заяви за війною не ухвалила там якась українська організація поза лїнією стрілецьких окопів.

Що тут заявляємо, чуєте, мої панове, й се знають та кож наші земляки вдома.

Але ви закинули-б мені може, що провідник української консервативної партії після цареві з Люзанни телеграму з поздоровленням і що консервативна партія повинна бути безперечно найсолідніша. Так, колиб тепер прийшли консервативні заступники України до німецького правительства, то певно дано-б їм більше помочи, ніж графови Капністови в 1791 р.

Мої панове! Не думайте, що хочу жартувати, бо се дійсно чиста правда, коли говорю: Україна може мати тепер ріжні національні партії з вїймкою консервативної! Бо ж кожда партія має якусь політичну програму. А в такім разі політичною програмою консервативної партії мусіло-б властиво бути зберігання того державного режиму, що працює над знищенням усього українського, отже також української консервативної партії.

Се нісенітниця й до таких нісенітниць не допускає розвиток життя нації. Тому противорічності в собі є консервативна українська партія, як хвилево стоять справи.

Можуть бути тільки поодинокі люде, котрі вмовляють у себе, що таку партію можна склеїти.

Революційні змагання української нації в Росії — се змагання народу до самозахавання, отже в самій річі цілком мирна справа в кожного культурного режиму, тільки не в російського.

Коли перечитаєте, мої панове, політичну програму Союзу визволення України, на яку в дану хвилию згодила ся

наша політична правиця й наша лївиця, побачите, що в ній сформуловано такі політичні засади, на основі котрих розвиває ся Німеччина від десятків лїт.

І призадумайте ся, мої панове, що зискаєте, як відберете ворогам Україну, котра виживлює їх.

Коли глянути критичними очима на мілітарне положення, можна спокійно сказати, що нема досконалишої точки для почвірного порозуміння ніж Україна. Як проженеть ся Москалів з України, маєте все те, чого вам недостає тепер: усуваєте недостачу засобів поживи, дістаєте панування над Чорним морем і нищите підставу господарської та політичної могутности Росії.

Про господарські користи говорив уже ексцеленція барон Гебзаттель.

І коли мечем подиктуєте мир Росії, а нам дасте можливість побудувати самостійну державу, забезпечуть тим робом Німці собі самим і цілому культурному світови дальший спокійний розвиток бодай на яке столїття.

Велика се культурна задача, котра припала тепер мечами Німеччини, й Німці можуть бути горді на те, що саме ми, поневолений і ограблений народ, приходимо не до Франції й Англії, що впрошують ся на оборонців культури, але до вас. І ми певні того, що Німці й розв'яжуть сю проблему, бо самостійність України стала політичною konieczністю теперішнього розвитку справ.

Її розвиток і розвиток західно-європейської культури залежить від того, чи вдасть ся в сїй війні змести з лица землі небезпеку, якою є московська держава для культури, А одиноким відповідним способом осягнути се було-б дати можливість Українцям увійти в ряд культурних народів Європи й відібрати сим робом ґрунт зпід ніг російському велетеві. Се зрозумінне рішуче приказує сотворення самостійної української держави й підіймає сим робом українську проблему до рішучої konieczности світових подій.

*Олександр Скоронис-Йолтуховський.*

## За панування над Україною.

Від часу, як війська центральних держав зайняли Польщу, стрічаємо один монотонний, на всі лади перемелюваний і до неможливого ступня ваги піднесений аргумент у політичних брошурах авторів-Поляків, що щиро чи нещиро промовляють за розв'язкою польського питання в повній згоді з інтересами Німеччини. Польська культура яко західна має по думці тих авторів зближати Польщу до Німеччини, а віддаляти її від Москви. Польська культура релігійна, правна та звичаєва, читаємо в сих брошурах, плїла з заходу, латинським шляхом; культура Росії йшла від сходу, з Візантії. Обидві сї культури засадничо противні й тут на думку згаданих численних авторів кїсть незгоди, се відпихає Поляка від Москаля, а зате зближує його до Німця. Сей тон пробиває ся передовсім з усіх брошур і видань Начального Польського Народнього Комітету.

Чи добру прислугу робили такі автори своєму народови, представляючи його масою без волї, керованою слїпим фаталізмом, позбавленою природної свободи вибирати дорогу, сим питанням займає ся Антін Холоневський у брошурі „Istota walki polsko-rosyjskiej“ (Істота польсько-російської боротьби),

що появилася в Кракові 1916 р. Автор відповідає на питання, за що звела Польща від XVI ст. по кінець XVIII в. тринадцять великих воєн з Московією. Вершком і переломом сих мірянь польської й московської сили часи Жигмонта III, війна в рр. 1609—1618, коли саме Станіслав Жолкевський увійшов до Москви. Від того вершка польської переваги над московською починає Польща скочувати ся в долину, аж поки в 1795 р. не вичеркують її з карти європейських держав. „Вели ми їх (себто війни), каже автор, з змінним щастем. Хоругва Суворова повівала на нашім королівськїм замку, але й польські прапори шуміли на Кремлі. Ми були на возі й під возом, побіджували й нас побіджувано, але по перервах бій вибухав усе наново й тривав далі, переходячи в традицію“. Всякі проби польсько-російського зближення не вдавали ся, бо-ж „існує глибша причина, що ударемнювала кожду пробу зближення. Маємо перед собою типове явище тривкої боротьби, а таке явище мусить опирати ся на мотивах, які сягають до самого дна інтересів, реальних або ідеальних, одного та другого боку. На ворожих собі полюсах, на двох полюсах пропасти, виповненої десятками воєн, які несли

знищення, які переходили з покоління до покоління, стоять Польща й Росія“.

Читач, зокрема, коли добре поінформований про сучасні політичні орієнтації серед польської суспільності в Галичині та в російській Польщі, готов з недовірем покивати головою. Однак аргументи Холодєвського звелють йому замість підсміхатися глибоко призадуматися та признати йому повну справедливість.

Отже в кождім разі контрасти двох культур: латинсько-польської й византийсько-східноєвропейської не поставили Поляків і Москалів на протилежних полюсах. Правда, обидві культури багато чим різняться, але „вияснювати історичний антагонізм Польщі й Росії головню противенством культур значить приписувати різниціям того роду вплив на політичне життя, котрий уже з першого погляду надто пересадний, майже магічний“. Його сила в дійсності далеко скромніша. От хочби взяти напр. злуку Литви й Польщі. Велике Литовське Князівство мало перед унією високу культуру, воно знаходилося під рішучим впливом византийсько-української культури. Властиво була се українська держава, бо українською була велика більшість її населення, бо вища литовська верства, а саме та, котра входила в рахунок під політичним оглядом, була в великій часті зукраїнчена. Князі й бояри говорили віддавна українською (або білоруською) мовою, сам Ягайло „był właściwie Rusinem“ (був властиво Українцем). Вкінці багато родовитих Литовців прийняло не тільки українські обичаї, але й були християнами грецького обряду. Отже Польща злучила ся з державою, котра мала виразні риси східної культури; зустріли ся тут разом такі суперечні елементи, як литовсько-поганський і українсько-православний з одного боку, а з другого польсько-латинський. Зрештою таких фактів, котрі заперечують рішучий вплив культури на уложення політичних відносин між народами, знає історія багато. Народи сеї самої цивілізації, як Французи й Англіїці, Поляки й Німці, жили цілими століттями в такім антагонізмі, що доводив до оружних розправ. А й в наших часах лучать Росію та Францію спільні політичні цілі, хоч їх культури собі протилежні. Спільній акції Болгарії й Туреччини в 1915 р. — по п'ятьох літах ворожих відносин — не перешкодила пропасть магомеданізму й християнства, а рівночасно Болгари звернули ся з мечем у руці проти найближше спорідненої під культурним оглядом Сербії. Отже ні різнорідність культур не заводять жадних ідилій між народами, ні їх різнорідність не виключає спільних змагань.

Зрештою думка про унію Польщі з Московією, яка так часто виринала то з польського, то з московського боку, противить ся також твердженню, немовби культура була головним джерелом антагонізму Польщі з Росією. Аби забезпечити ся перед щораз більшою московською могутністю „прикладом Ягайла“, покликуючи на польський престіл великого князя, думано про те в Польщі вже в другій половині XVI в. Із московського боку бачимо, що мешканці Новгороду в хвилі роблення люблинської унії уложили письмо до Жигмонта, заявляючи охоту приступити до Литви й Польщі, щоб одержати більші свободи. Від XVI в. чергують ся з собою в Польщі меч і проба унії з Московією. Останній з Ягайлонів радив перед смертю віддати польський престіл Іванови Грізному. Кандидатура Івана виринула зараз

по смерті Жигмонта Августа, потім другий раз по Валезієві. Навіть Баторій, що набив Москву, думав про унію з нею в останніх хвилях життя. Пляни польсько-московської унії дійшли до найбільшої сили й осягнули навіть частинний успіх у рр. 1610—1612. На перешкоді здійсненню довголітніх заходів рішуче не стояла окремішність культур польської й московської, бо був час сильного впливу Польщі на московську літературу, обичаї, а навіть мову, але щось інше. Потвердить се ще ряд історичних фактів. По розборі Польщі в перших трьох десятиліттях XIX в. Росія не противить ся ширенню польської культури на непольській, але литовській, білоруській і українській території. Доказом того задержанне чи приверненне давнього устрою суспільного життя, з соймиковою самоуправою, з вибираністю адміністраційних урядників, з вибираним судівництвом, доказом того головна литовська школа, перемінена 1803 р. на університет, і кременецький ліцей. В рр. 1800—1831 Литва польщила ся так швидко, як ніколи передтим за часів Польщі.

„Вище наведені факти вказують, що не відповідає дійсному стану справи висування противенства культур на перше місце між причинами, які рішили про вороже уложення польсько-російських відносин. Сей давній, кривавий, невмолено завзятий історичний антагонізм впливає в першій мірі з інших джерел. Се боротьба, котру культурні різниці могли в деяких періодах часу загострювати й поглиблювати, в котрій відіграли ролю одного з чинників, але не викликали її ані не рішають про її тривання ні виключно, ні навіть головню. Характер сеї боротьби різко політичний, її підкладом реальне противенство інтересів. Се боротьба за державний терен експанзії, словом: за Україну й Литву“.

Сю ревалізацію одідичила Польща в спадщині по короткій литовській могутності.

Українські й білоруські племена підбила Литва Гедиміна й Ольгерда, Литва зперед унії. Коли Москва визволила ся з татарської залежності, коли підбила Тверь і Суздаль, Новгород і Псков, тоді звернула ся до українських і білоруських земель, підданих Литві. Уже царь Іван III (1462—1505) перериває приязні відносини до Литви та жадає Київ і Смоленська і перетягає на свій бік менших литовсько-українських князів. Іван Грізний видвигає такі самі претенсії, коли 1573 р. говорить до литовського посла Гарабурди: „Місто Київ хай буде прилучене до московського царства, а в заміну за се занехаємо претенсії до відвічно наших земель на Литві по ріку Березину“. Сі претенсії стають головною причиною, що дійшло до польсько-литовської унії.

З полученням з Литвою дістає Польща й ворога Литви — Московщину. На перемену мечем і заходами коло політичної польсько-московської унії хоче Польща вдержати білоруські й українські землі під своїм пануванням. З обох боків починає ся напір на „спірні“ землі, на лінію Смоленськ-Київ, котра стає тою стратегічною точкою, звідки виходить історична польсько-московська боротьба, що вигинаєть ся відтоді то в один, то в другий бік. З часом далі на захід пересуваєть ся терен бою. Відпав Київ. Царь Олексій уже в часах Івана Казимира займає хвилево Вільно й титулуєть ся великим князем Литви. З сею експанзією йдуть у парі давні, вперто й послідовно повторювані гасла ще Івана III, а сі гасла прибирають з століття на століття

щораз більше новочасну краску й відповідають зміненим обставинам і поняттям. Серед них найстарше й найбільше випробоване гасло релігійного споріднення — оборона православних. В імя спільної віри стає оборона „десидентів“ на довгі десятки літ троянським конем, котрим візджає Москва в українські землі, приналежні до Польщі, не зважаючи на заяву Москвичів у 1634 р. перед польськими комісарями, що „Малорусь не надасть ся до титулу царської великості й нема потреби прилучати її“ до Московщини.

Московським апетитам протиставила Польща церковну унію, а коли вона не повела ся, кольонізацію українських земель, „котра йшла-б глибоко аж до коріння, котра густими й доцільно розміщеними польськими поселенцями невідклично злучила-б сі простори не тільки з державним, але й народнім польським організмом так, як німецький народ злучив з собою славянські та пруські простори.“ На щастє польська асиміляція дотикала лиш верхів і не могла змінити характеру краю в основі. Тому побідила Росія, сягнувши по сі землі силою державної організації. Найгірше виходила Україна на сій ревалізації двох державних експанзій, двох сил, котрі зустріли ся в боротьбі за владу на однім терені.

Державний польсько-російський антагонізм, що впливав з ревалізації за посідання литовсько-українських земель, скінчив ся для Польщі не тільки утратою предмету спору, але також запропащенням держави й утратою власної польської національної території. Від сеї переломової точки зачинаєть ся друга фаза польського відношення до Росії. Польські повстання проти Росії вибухали не тому, що західна польська душа не могла знести відмінної російської душі. Вони вибухали під впливом непереможної жадоби відзискати те, що втрачено. І вибухали польські повстання не під впливом розпуки, не тоді, коли було Полякам найгірше, але коли було ще найліпше, коли діставали автономію або напів-незалежність. Вибухали польські повстання тому, що Поляки не могли погодити ся з своєю катастрофою й хотіли одержати можливість знову відігравати таку роль, як за часів власного державного життя.

Холоневский розглядає дуже влучно сей бік питання. „З поділів Польщі одержала Австрія части південно-західних воеводств; Пруси Великопольщу, Поморє, Вармію та часть Куяв і Мазовша; Росія Литву, Волинь, Поділе й Київщину. Так отже по розборах Польщі Росія побільшуєть ся о ті відвічно спірні простори колись польських, а сьогодні російських державних окраїн, натомісьць не має ні шматка властиво польської території. Властива Польща поділена в цілості й без решти між дві держави: Пруси й Австрію. Щойно віденський конгрес лучить часть її яко Польське Королівство на підставі династичної унії з Росією, щойно 1831 р. перемиює сю частину de facto, хоч не de iure, в російську провінцію, щойно від того часу має Росія у своїх руках шмат етнографічної Польщі. Все-таки протиросійський фронт істнує в польських боротьбах за незалежність уже від початку XIX в., себто тоді, коли властива Польща не належала до Росії. Сумаричним висловом сеї протиросійської „орієнтації“ є участь армії варшавського князівства в поході Наполеона на Москву в 1812 р. За що боремо ся

тоді? — питає автор. Аби відібрати Литву, Волинь, Білорусь, Житомир, Камінець, може Київ. Себто ті землі, за які був спір між Поляками й Москвою протягом попередніх віків і закінчив ся розбором цілої Польщі.“

„Хоч ми надали східним територіям, що належали до Польщі, культурне польське тавро, — говорить автор, грубо розминаючи ся з правдою, — одначе ми цілком не змогли спольщити тих земель протягом декількавікового нашого панування над ними. Перед стома літами ми не в силі були удержати їх у державнім посіданню, — без власної держави не мали ми фізичної (ні тим більше моральної) сили відібрати їх назад. Тако само не можемо зрезигнувати з них. Ось узол драми.“

Причину бачить автор у невдатній польській кольонізації, позбавленій вищої державної думки. Все-таки Поляк не може погодити ся з вичеркненням тих земель з його політичних рахунків і плянів, хоч „молоді суспільности“ (ну й певно незрілі до державної самостійности) бачуть виноватця свого історичного (а ми додамо: культурного, економічного й політичного) застою в Польщі, в польським пануванню над ними. „Тому стоїмо — зазначає з жалем автор — перед двома силами, що однаково кінець кінців звернені проти нас: старої, котру репрезентує російська державність, і молодої, що родить ся в формі національних рухів.“ Ось які дві сили поставлені на однім ступні ворожості проти Польщі!

Цікава авторова класифікація фактів: довершить такого самого чину Москаль, се чорносотенство, а коли Поляк, се благородне змаганне. „Російська душа, замкнена так само в чорній сотні, як і в революційній десятці, з однаковою завзятістю боронить своєї „відвічної вітчизни“ над берегами Дністра та Двини. Душа польського народу, повна згадок про вчорашню великість і світлість, чутка та вразлива на звук великого гасла, не завагала ся ніколи, скільки разів замиготіла перед нею надія відзискати за одним замахом усе те, „що нам забрала чужа насила“, а то все простягало ся — по Дніпро та Двину. Понурий польсько-російський рапсод має сей саме провідний мотив.“

Від уваг до брошури Холоневського здержуємо ся, не хотючи спричинювати й так такого частого другого ломання числа або в крайнім разі білих плям, що повстають скрізь там, де заговорить ся про непримирність польсько-українського питання. Одно можемо певне сказати, польські пляни щодо українських земель не вдадут ся; до боротьби проти них став би наш народ до спілки з кожною силою!

## Росія та її нейтральні сусідки.

Тепер майже при кінці другого року війни зробило ся актуальним питання про участь у ній північної й південної сусідки Росії — Швеції та Румунії. Найбільше цікавить ся сим питанням, розумієть ся, Росія, против якої лиш і можуть виступити її сусідки, втративши нарешті терпеливість. І російська преса одверто рахуєть ся з можливістю виступу проти неї нових противників. У статі під заголовком „Карлик“, як шовіністи з „Русского Слова“ призириливо називають Швецію та Румунію, говорить ся між иншим: „Швеція й Румунія, дві маленькі країни, два малесенькі народи, як дві тоненькі дощечки на величезнім пакунку, тиснуть з півночі й півдня на тіло Європи, яка воює, тиснуть болісною загадкою: чи будуть вони воювати, чи ні? Над сим думають тепер на просторі від Арраса до Мезопотамії, від Йокагами до Або.“

„Такої великої пошани бути предметом гарячкової уваги 450 мільонів людей, п'ятох цїсарів, десятка королів, сотні принців, тисячі великих голов, талантів і душ, — сеї пошани єї карликові країни не зазнали навіть у далеких часах їх блискучого минулого. На Карла XII не дивили ся з таким дождиванням, як на Густава V; Фридрих Великий не грав такої ролі в світовій історії, як румунський Фердинанд. Таке щастє (або нещастє) спало на двох європейських карликів лиш тому, що сили двох велетнів показали ся в боротьбі майже рівними. В теперішній світовій катастрофі Швеція й Румунія грають ролю мідних грошей, які можуть переважити чари золота.“

„Але ролі сих країв, як з історичної, так і з політичної точок поглядів цілком ріжні. В той час, як Румунію вся цілість її історії, політики й економії втягає у вир війни, Швецію єї самі причини відпихають... Але над нею разом з полярними бурями носить ся пекуча небезпека війни.“

Треба сказати, що про Швецію автор статі „Русского Слова“ загалом висловлюєть ся з більшою повагою ніж про Румунію, оскільки се допускає російська ароганція.

„Оскільки Румунія, країна політиканів (каварняних політиків), остільки Швеція країна політиків. У Швеції дозрів справжній політичний розум, такийже ґрунтовний, сухий і витривалий, як шведський ліс.“

А поза тим відомости „Русского Слова“ про Швецію, не зважаючи на його очевидне змагання заспокоїти російську публику, не дуже потішні.

„Війни яко такої (в союзі з Німеччиною) домагаєть ся лиш купка активістів. Вона не є небезпечною“, читаємо далі. „Русофобство як пружина шведської політики пливе з лона шведського консерватизму; окремі-ж його ручаї течуть з ліберальних, а навіть і соціалістичних мас. Серед лібералів проти нас професори та студенти — за фінляндську політику. Але головний наш ворог у Швеції — се шляхта, цілком згерманізована. Германізм яко традиція переважає у шведських лендлордів конкретні інтереси. Мрія сих панів зробити Швецію членом великого німецького союзу, північною Баварією... Про те, що ся Швеція нас не любить і нам не вірить, говорило ся вже досить. Охоплена манією переслідування, добра частина Шведів бачить у кождім Росіянинові шпіона, а в цілій нації — варварів. Цілі кляси тут переконані, що в Росії нема иншої цілі й иншої тур-

боти як пробити ся через Скандинавію до теплого моря. З сим поглядом не цілком годять ся ліві круги Швеції. Але симпатіями ми не користуємо ся навіть у соціалістів.“

Се писало ся ще перед місяцем, а за сей час російсько-шведські відносини значно погіршили ся, не зважаючи на всі запевнення російської преси про приязнь Росії до її північної сусідки. Але справжню кризу в російсько-шведських відносинах викликало новітнє укріплення Аляндських островів, яке являєть ся безпосередньою погрозою Стокгольмови й цілій північній Швеції. На запитання професора Стеффенса, піддержане 77 голосами в першій шведській палаті, правительство ще не відповіло, а се відроченне відповіді може бути посереднім доказом того, що Швеція поважно зайнята питанням Аляндських островів. Шведська преса, яка з властивою Шведам здержаністю не писала досі про нього майже нічого, почала нагло гарячково дебатовати над питанням російської небезпеки. Після запитання професора Стеффенса й російська преса не могла вже обмежити ся самими лиш запевненнями про непохитну приязнь Росії до Швеції й „Новое Время“ досить брутально відповіло, „що хоч договір з 1856 року й заборонює Росії будувати укріплення на Аляндських островах, але сей договір зроблено між Росією з одного боку й Англією та Францією з другого, отже Швеція не має жадного права підносити якийсь протест у єї справі.“

Ще більше грубіанську відповідь дістали Шведи від Англії: лондонський представник „Стокгольмської Тїднінген“ зробив запитання в англійськїм міністерстві заграничних справ і дістав таку відповідь у справі Аляндських островів: „Агітація, яка провадить ся в останнім часі в справі Аляндських островів, видаєть ся нам нечесною й має деякий фальшивий характер. Се видно з тої обставини, що, наскільки ми знаємо, шведське правительство від початку агітації не звернуло ся в єім питанню до російського правительства. Колиб шведське правительство се зробило, то ми певні, що російське правительство, яке під кождим оглядом бажає собі добрих відносин з Швецією, показало-б своє приязне зрозумінне шведських інтересів.“

Що шведське правительство звернуло ся, хоч і неофіційно, в першій мірі до Англії, яка разом з Францією підписала договір з 1856 р., се цілком природне; але не менше природне буде, коли Швеція звернеть ся після сього також з безпосереднім протестом проти Росії та зробить послїдовні висновки, коли дістане від неї такуж нахабну відповідь, як від Англії.

Такуж саму провокаційну політику провадить Росія й супротив Румунії; коли від Швеції домагала ся Росія лиш перевозу зброї з Англії й Америки, то від Румунії вона недавно ще домагала ся права перейти через її територію з цілою гордою своїх військ, аби напасти на Болгарію й Австро-Угорщину. Правда, діставши гостру одсіч від Румунії, Росія домагала ся від неї вже лишень строгого додержання „нейтральности“, розуміючи її зрештою більш ніж оригінально. Росія була напр. дуже обурена, коли Румунія почала вивозити до Австро-Угорщини й Німеччини збіжжє, инші засоби поживи та нафту. А коли зроблено торговельний договір між Румунією й Німеччиною, опертій на основах взаїмности, то „Новое Время“ домагало ся не більше не менше ніж блокади Румунії й припинення російського

довозу до Румунії з тої причини, що деякі товари можна вивозити потім до Австро-Угорщини й Німеччини, та виписувало такі річі: „Ми сподіваємося, що наш міністер заграничних справ знайде в собі досить енергії для того, щоб відповісти так, як належить ся, на провокаційне поведіння румунського правительства. Німецько-румунський торговельний договір завдає все більше та більш ударів політиці почвірного порозуміння.“

Тепер зроблено такий самий торговельний договір і між Румунією й Австро-Угорщиною. З господарської точки погляду сей договір є остільки-ж важним, як і німецько-румунський договір, але його політичне значіння значно більше вже через те, що Австро-Угорщина межує з Румунією, яку Росія за всяку ціну майже з самого початку війни старала ся спонукати до виступу проти придунайської монархії. Провокаційна політика Росії в Румунії потерпіла тепер очевидно цілковиту невдачу. В русофільських кругах Румунії панує розчарування й замішання і „Adverul“, „Universul“, „Actionea“ й інші русофільські часописи гірко скаржують ся на правительство. Але треба сподівати ся, що російська по-

літика так само ґрунтовно вилічить їх від русофільства, як колись болгарських русофілів. За торговельний договір з центральними державами Росія готує проти Румунії цілий ряд репресій; на першій місці між ними, як повідомляє петербурзький „День“, має бути заборона довозу салітри, соди та соняшникового олію. Не потребуємо говорити, що господарські репресії всякого роду відобють ся на румунських русофілах так само тяжко, як і на германофілах, і в усякім разі не поліпшать російсько-румунських відносин.

Але самими господарськими репресіями Росія очевидно не збираєть ся обмежити ся. „Vitorul“ повідомляє, що число російського війська на румунським кордоні в останнім часі збільшило ся майже вдвоє. Румунське населення Бесарабії втікає до Румунії перед небезпекою можливої війни та від утисків російського воєнного уряду.

Російська політика супротив її сусідів „карликів“ робить ся щораз нахабнішою й незносімною, будемо-ж сподівати ся, що вони нарешті зроблять з неї відповідні конкретні висновки.

М. Троцький.

## Чари весни.

### I.

Весняний час! Чарівний час!  
Мов човен легкий він до нас  
На хвилях мовчки припливає.  
Ах, скільки чарів, скільки див,  
Мов сріблом кованих омиє  
В вінок життя він нам вплітає!

Я бачу десь в голубій млі:  
Лицарські коники сильні  
До ціли мчуть ся на взаводи;  
На кожному з них одна сидить  
Богиця щастя — і держить  
В ніжних руках святі поводи.

За кожного із нас летить  
Одна богиця, щоб вславити  
Змагання наші та ідеї!..  
Котра мети скоріш дігне,  
Судьба їй в дарі принесе  
Вінець — лавровий трофеї.

Одні з них наче пси з черед  
Скоренько мчуть ся наперед  
І всіх мчаться за собою,  
А інші, слабші від тамтих,  
Не поженуть коней сильних,  
Ідуть повільною ходою...

О горе! Щож то за свята,  
Що ледво поводи трима —  
Он там на золотому возі?  
— Се моя доля! Квола так,  
Що ціли не дігне ніяк  
І марне зине по дорозі!..

### II.

Нераз я бачу, як в мій двір  
Весільних гостей йде безмір...  
За столи разом засідають  
І між собою ґуторять,  
Один одного здоровлять,  
Вино червоне розливають.

І я сідаю коло їх...  
Та чом разить мене їх сміх  
Мов удар жамбіною дзвона?  
Ах, Боже! Дійсність чи мана?  
Поглянь! Мені замість вина  
Із чарки летить ся кров червона!

### III.

То знов, здаєть ся, йде у даль  
Моя тура, розлука й жалі,  
Минуле щастя здоганяє...  
А біл кричить: нема, нема!  
І з серця тиша гробова  
У душу їд переливає.

І ще чуваєть ся мені:  
Десь у незнаній краї  
Богиці щастя з вітром лунуть;  
Ще хвилю коні тупотять,  
Каміннем вози грокоотять,  
Ще в далі мріють... слабнуть... гинуть.

Тоді я мов мале дитя  
Кидаюсь йти на шлях життя  
До щастя — у чудні хороми;  
Мов неокрилений той птах  
Слабій паду я на полях  
І мовчки гину від утоми...

\* \* \*

Чарівна весно, чудна ти!...  
Ти повна чарів і краси,  
Та чом з дітей своїх кепкуєш?...  
До нас ти з цвітами ідеши,  
Красу нам райську все несеш,  
Та крихти щастя не даруєш!...

Весняний час! Чарівний час!  
Мов човен легкий він до нас  
На хвилях мовчки припливає,  
Та скільки болів і жалів,  
Ридань сирітських і плачів  
Новим розмаєм він квітчає!...

У. С. С. Юра Шкрумеляк.



## СУЧАСНІ ЛЕГЕНДИ.

### Дивна битва!

Околиця гарна, але для звідної служби невдячна. Лісок, хащі, яруги. Треба йти осторожно. Шкода людей. У приступі що інше. Сіють ся кульки, падають люде, але бо-дай гарна смерть. Ми підходили осторожно. Село положене серед ліса. Нараз розлягла ся перед нами стрілянина. Один стріл, то декілька, то знов через хвилю пальба. Ми заходили в голову: що се могло-б бути. Чи були там уже союзники, а ми задля осторожності спізнали ся? І соромно нам стало. А може на нашу лінію влізла інша стежа, су-сідня, іншої бригади. Ми приспішили кроку. Ріжні здогади приходили до голови, але ніодин не був подібний до того, що ми побачили, дійшовши на край зрубу. Через полевий далековид обсервував я дивну подію: боротьбу між козаками й піхотою. Піхота в хатах, а козаки уганяють по вулицях. Тут і там хтось вистрілить, там кінь пігнав без їздця світами, на ліво горить хата, а просто нас запалює козак другу. На тімже самім обійстю хата, а в ній повно людей. Нема часу. Я дав приказ вистрілити в повітрі й бігцем подали ся ми в село.

Так, то була битва між козаками й піхотою.

Російська команда призначила задні сторожі на за-гладу. З становища на становище часом кількадесять кільо-метрів мусів вандрувати бідний салдат, обтяжений муні-цією. Без сну, без їди. Про харч ніхто не журился. Трен утікав перший, а жовнір жив жебраниною й рабунком. Лиш муніцію довозили їм. А хто її викидав, карали смертю. Офіцери не журили ся салдатами. Лиш про себе дбали. Вони сиділи позаду, густо часто з дівчатами, а оружя уживали проти жовнірів, коли хтось, знеможений трудом, не міг добре втікати. При тім помагали їм козаки, а нагайка була часто в роботі. Депресія була велика. День у день подавали ся назад, день у день страти. Вони бачили, що безсилле австрійських і німецьких військ було байкою. І хоч як бо-яли ся Германців, — про них ходили дивовижні поголоски, — рішили піддати ся: Чи нині, чи завтра, все-таки прий-деть ся вмерти, трудам подолати ми не в силі, най дієть ся, що хоче, ми дальше не підемо. І укрили ся в селі, ждали на Австрійців. Зауважала їх козацька патруля. Опи-рали ся. І гинув один і другий. Просили, молили, благали: Даруйте життє. Не знали, видно, що то за люде ті козаки. Вкінці реагували, вистрілив один, потім другий. Почала ся боротьба. Ми її перервали. Козаки втікли, а піхота здала ся на ласку й неласку ворога. Дивували ся, чому ми до них не стріляємо, тішили ся, а багато таки не довіряло, що подаруємо їм життє.

Про сю боротьбу оповідав мені мужик із села. Дякував, що ми відігнали козаків, інакше було-б ціле село пішло з димом. А люде грошей не мали, щоб окупити ся.

### На Саботіно.

Італійці назвали сю гору Саботіно, ми прозвали її чортовою. Бо-ж справді годі назвати інакше сей шалений огонь ворожої артилерії. Бил вона вже четвертий день без упину. Пяди землі не було, де не упав би іранат, окопи порубані, дротяні перепони понижені. Цілий склія гори був

подібний до поораного поля. Що в ночі направило ся, то в день пішло на сто вітрів. Німці назвали такий огонь „Trommelfeuer“. Назва влучна. Се град огню, заліза. Здаєть ся, немовби якийсь гураган ішов на австрійські становища, начеб не людська, а елементарна сила напосіла ся знищити все те, що на сїм склоні знаходить ся; я назвав би сей огонь стихійним. Серед того огню ми сиділи та ждали. Був приказ боронити гори доостанку. Ми знали, чому ми сю гору мали боронити, чому ворог так на неї напосів ся. Впаде вона, пропаде ціла перша австрійська позиція. Бачитиме неприятель як на долоні другу австрійську позицію, візьме її в перехрестний огонь. А ждали ми на наступ піхоти. Вона зривала ся не раз, та не довело ся їй дійти до нас. Тоді повторяв ся знову наступ артилерії. Було се саме по відбиттю наступу піхоти. Артилерія мала вибити те, що зостало ся. Ми знали се. Се таке ясне та природне в но-вітній боротьбі. І почав ся сей стихійний огонь; на нас, на резерву, а так густо, що здавало ся, що все згине, що ніхто не вийде з того пекла.

І ми ждали на . . .

А перед нами, куди глянеш, чудові краєвиди. На ліво Горица й облаки диму над нею, на право від неї срібна лента Сочі . . .

— Пане поручник, на лівім крилі впалив у саму се-редину.

— Санітети є?

— Уже пішли.

За Горицею як на долоні славне Добердо, а за ним море. Дальше не видно. Усе скрило ся в його віддиху. На право Градо, звідки сіють огнем і сталєю гармати . . .

— Санітет!! Са — ні — тет! . . .

На право гори. Вже високі, біліє та блищить сніг і ледняк на їх верхах, підносять ся хмари . . .

— Пане поручник, капраль і два інфантеристи ра-нені . . .

Ще не всі верхи видні. Лиш низші. Але най тільки піднесеть ся сонечко, зникне заслона хмар, а вони виступ-лять у своїй маєстатичній величі . . .

А перед нами позиції піхоти й артилерії. В ночі видно з них огонь. А люде вже знають його добре. З того боку прийде іранат, більший, менший, а з того шрапнель. Сього останнього вже ніхто не боїть ся. „Коби шапка на голові“, — сміють ся бувало, — то нехай стріляє“. Лиш ті великі, перед ними має ще кождий респект. Не то, щоб бояв ся. Ні! Тут кождий рішений. Ой, ті наші люде! Здійміть шапку перед кождим, який був на фронті. Вони заслуговують на се. За день, два орієнтуєть ся наш галицький мужик у ситу-ації. „На право нема чого бояти ся, лиш зліва може щось вийти“. „Не знати, чи та яруга добре обсаджена, — там легко може підійти.“ Кожда одиниця самостійна про себе. „Уважати, хлопці, на ті корчі.“ — Ми бачимо, пане поруч-ник, та чекаємо, аж ближше підійдуть.“ Насадка вісімсот. „Таким люде стріляють“ — мельдує цуєфірер.

Подивляю їх стоїцизм. Іранат за іранатом експлюдує на делілька кроків, дощ каміння сиплеть ся на їх голови, а вони, як ті статуї з каміння. Очі їх звернені там, де велить приказ. Не час та не місце думати про що інше. Тут і там

стогнуть ранені. Санітети мають роботу. А коли тих нестане, доглядає один другого. Або таки замкне очі на вічну дорогу. „Шкода, крайнин цілу Росію зівдив“. А так ждав на відпустку. „Не довело ся, щож робити? Війна.“ „Пане поручник!“ „Що таке?“ „Ваш крайнин.“ „Капраль?“ „Так, обидві ноги, нема рятунку“. І так що хвиля щось нове, що хвиля якась вістка, нове розстанне з світом, нова страта . . .

„Пане поручник!“  
 „Що таке?“  
 „Ходім на ті гармати!“  
 „Нема приказу.“  
 „А прийде?“  
 „Чому питаєте?“

„Стидно так умирати, то не боротьба, то не Росія . . . Так, ми всі так думаємо. Кождий з нас пішов би на наступ і забрав се пекельне орудде. Щось лицарське творить ся, чи відновляеть ся в нас. Ми хочемо дужання. Ми хочемо вмирати, але в наступі. Як се на півночі бувало. Ми мріємо про офензиву. Коли прийде час відплати?

Огонь артилерії устав. З нас кождий се розуміє. Думають, що нас уже нема. Зачнеть ся инший танець.

„Позір, хлопці! А не показувати ся!“

Вони самі се знають, як хорти знають тактику новітню. По них пізнати се. Очі сміють ся. Кождий готує патрони, жде. Чекає й тішить ся.

„Ось та кулька за Стефана, ся за Петра, за капрала“ . . .

Др. Володимир Гериневич.

## Пісні Поліщуків.

Серед відвічних, дрімучих лісів і непрохідних пинських болот уздовж ріки Припяти розтягають ся одна українська земля, котру звуть Полісем, а її людей Поліщуками. Полісе — то царство звірини й деревини. Пригожої, вільної від болот і ліса землі — не багато. Все-ж-таки крім риболовства, ловецтва по лісах і деревляного промислу не занедбали Поліщуки здавен-давна й управи ріллі та й відгуки в піснях Поліщуків указують на ту обставину, що хліборобство від найдавніших часів становило одну з головних галузей зайнять поліського населення. В багнах, зарослих травою й очеретом, виводять ся журавлі, дикі качки, гуси, пташки всякого роду. По лісах живуть зайці, дикі кози і т. ин. Земля пісковата, але виправлена, родить гарне жито, ячмінь і все инше, лиш пшениця не вдаєть ся та й мало її сіють. Вихований серед лісів і недоступних околиць, народ по нинішній день задержав немало дечого, що лучить його з часами глибокої старовини. Щось вельми давне, щось вельми рідне й дороге пригадує синови примученого народу постать Поліщука, в полотнянці з вишивками й обшивками, у волохатій шапці своерідної форми, в ликових постолах — все те власного виробу — з лицем, звичайно підголеним, з довгими вусами й ще довгими кучерями, котрі спадають аж на плечі. Се не сон ані привид, а жива дійсність зперед багатьох віків, либонь старокняжих, стає перед очима. Поліщука характеризують дві прикмети: традиція й безпросвітність. Він є живою традицією. З того приводу рад я був пізнати ся з тими людьми, котрих кождий признати мусить племенем українського народу. Подаю на те декілька пісень, вельми характеристичних, на жаль без властивого їм напіву, бо всі мої заходи щодо того показали ся даремні, а сам я немусикальний.

1.

Жни ся, житечко, жни ся,  
 На мене ні діви ся,  
 Бо я женничок долуний,  
 Коб до мене ще й друий.  
 Ми добрії женції, то дівкє, то молодії;  
 Ще літшій женци — молоді молодії.

Ми жили, не мжили,  
 Сто кіп житечка нажили.  
 Наш хозяйнко господар,  
 В пору житечко зобрав,  
 А чужий мниви;  
 Стоїть жито на ниви.

В нас господиня домує,  
 Нам вечерочку потує.  
 Нам вечерочка не мила;  
 Широка нива втомилла.  
 Не так нива, як вони,  
 Що широкії залони.

Сю пісню співають у жнива, напів дуже гарний, поважний.

2.

Коколо, коколо,  
 Не рости по полю;  
 Рости по болоти,  
 Де не тре полоти.

Я тебе, коколо,  
 За вден день ісполо,  
 Свої ворожейки  
 На розжен\* виколо.

(Напів дуже гарний, сумовитий).

3.

Шука риба по мори цуляє по воли,  
 А удовин один син, та ни має доми.  
 Продай, мати, продай коня вороною  
 Да й ожени, да й одружи сина молодого.  
 На що, мати, на що коня продавати,  
 Записала ся громада у військко оддати.  
 А нехай же пишуть, то я ни бою ся,  
 Кінь вороний, сам молодий, то я вислужу ся.  
 Ой, як оддавала, то й ни жаловала,  
 Летить ворон з чужих сторон та й того питала:  
 „Ой, ти ворон з чужих сторон, високо літави,  
 Чи далеко мого сина на війні видави?“  
 — „Вже твій, мати, син в поли спочиває,  
 Над їм, над їм кінь вороний головку схилиє!“  
 Ни дай, Боже, смерти, на чужині вмерти,  
 Ще й нікому поховати салдатської смерти;  
 Ворон прилітає, смерти доховає,  
 Тїло біле оббирає, кости розкидає.

Сю пісню співають звичайно в жнива та в зимі.

4.

Коля ставу, ставу, коля луку, луку, коля луку й луку  
 Не люби, дівчино, поганого друа, поганого й друа.  
 Як будеш любити, мичейко марнити, мичейко й марнити,  
 Літше рочок, друий дівкою ходити, дівкою й ходити.

\* Паль, нарожний паль, напр. лещіта в саней.

Нехай коса мав, мичейко румняв, мичейко й румняв,  
Не в'дному молодцю сердейко зовяне, сердейко й зовяне.  
Сердейко зовяне, ек на косу глянє, ек на косу й глянє,  
Ек на косу глянє, мичейко румняне, мичейко румняне!

5.

Де ти, Іванцю, був, був учора з вечора, учора з вечора?  
Був же я в дівчини, да й у Катерини, да й у Катерини,  
Да й у Катерини на білій пирини, на білій пирини.  
Прийшло три козаки, всі три чорнобриви, всі три чорнобриви:  
Скажи, дівко, правду, которою любиш, которою любиш?  
Не люблю нікою, Іванця молодого, Іванця молодого.  
Займай, Іванцю, воли, двацять і чотири, двацять і чотири,  
Поженемо воли в зелени дуброви, в зелени дуброви,  
В зелени дуброви на трави й шовкови, на трави й шовкови,  
На трави шовкови, на кринични води, на кринични води.  
Уже нам, Іванцю, любити ся й годі, любити ся й годі.

6.

Кому, батьку, кому коники купуєш, коники купуєш?  
Тобі, синку, тобі, на війну поїдеш, на війну поїдеш.  
Ни плач, батьку, ни плач, коли ще я вдома, коли ще я вдома,  
Тоді наплачеш ся, ек обийми война, ек обийми война.  
Ек обийми война, стануть воювати, стануть воювати,  
Тоді я до батька буду листи слати, буду листи слати.  
Кому, матка, кому, кошулейку прала, кошулейку прала?  
Тобі, синку, тобі, на війну поїдеш, на війну поїдеш.  
Ни плач, матка, ни плач, коли ще я вдома, коли ще я вдома,  
Тоді наплачеш ся, ек обийме война, ек обийме война.  
Ек обийме война, стануть воювати, стануть воювати,  
Тоді я й до маткі буду листи слати, буду листи слати.  
Кому, мила, кому шаравари шила, шаравари шила?  
Тобі, милий, тобі, на війну поїдеш, на війну поїдеш,

і т. д.

Кому, братицю, кому возойки готуєш, возойки готуєш?  
Тобі, братицю, тобі, на війну поїдеш, на війну поїдеш,

і т. д.

Всі три пісні співають сумним протяжним і гарним напівом.

7.

Ой, паничу, я вас кличу,  
Под нове окенце;  
Панич мене не слухав,  
Не виходить серце.

Ой, паничу, я вас кличу,  
Я вам не жартую,  
А сиб\* мати не бачила,  
В личко поцимлю.

Напів шумний, співають на весіллі.

8.

Ой, митови постолі,  
Кужільний внучи,  
Не бий мене, мій милейкий,  
Із комори йдучи.

Хоч я невеличка,  
Паничкою заводу,  
Не ходила й не піду  
Босая по воду.

Пісня весільна „коля музики“.

9.

Ой, зашуміла крутая й гора (2),  
Що й не зродила шовкова трава (2).  
Ой, то ни трава, ой, то мати моя (2).  
Ой, мати моя, мати, хочуть мене взяти (2).  
Хочуть мене взяти у некрітушки (2),  
Хочуть одрізати жовті шідрушки.  
Мої шідрушки по плечках лежать,  
Мені молодцю женить ся велять.  
Жени ся, братицю, бері й удові,  
Бері й удові, салдатську жону.  
Салдатська жона з розума зела,  
Що до хвіщера на ноч ходила.  
Вставай, милой, бо вже день білої,  
Уже три полки у поход пошли,  
А четвертий полк і зостають ся,  
На тебе, дружек, зожидайоть ся.

Сю пісню співають „абі колі, до поліповкі і послі пиліповкі“.

Співали жінки: молодця Серафіна та її мати Оксимка Гальчич і інші з села Нове Чёрвище, біля містечка Любешова, пинської округи, минської губернії.

Записав др. О. Пеленський

\* сиб-сліб.

## Ряд відчитів проф. Онезорге про Україну.

(Оригінальне звітження, прислане нам з Любеки).

У своїм четвертій викладі розглянув проф. др. Онезорге докладно антропологію, мову й етнографію України. Під антропологічним оглядом впадає передовсім в очі дуже виразна одноцільність українського народу. Бо коли італійський народ представляє пестру мішанину старих Італійців з грецькими кольоністами, з старим культурним народом Расенів (Етрусків, Ретійців), з Лігурійцями, Іллірійцями (Япигами й Венетами), далі з Кельтами, ще пізнійше з Германями, Арабами й Норманами; коли так само інші романські народи се дуже виразно мішані народи з Кельтів і Германів з римською, арабською, а почасти з жидівською й лігурійською закраскою; коли навіть німецький народ одержав сильну примішку на заході й полудні через Кельтів, на сході через Славян, Литовців, — задержали ся Українці досить незмішані. Правда, Українці витерпіли від чужих народів більше ніж усі інші народи Європи; правда, перетягали через українську територію й заселявали її більше ніж тисячу літ Гуни, Болгари, Авари, Хазари, Маляри, Печеніги, Половці або Кумани, Татари й Турки, але все як кожодчасний ворог країни, з котрим, що правда, не було виключене змішання, одначе не все воно наступало та не в великій силі, щоб можна було говорити про істотний вплив

на українську породу. Сильнійше ніж з тюрксько-татарськими народами було може змішання з Жидами, котрі в кождім разі не ввійшли до краю щойно в часі, коли Україна належала до польсько-литовської дуалістичної монархії, але в областях над Чорним морем були здавна численні та впливові, зокрема за часів Хазарів. Правда, таким робом і Українці не зістали ся вільні від змішання з іншими народами, але се змішання навіть приблизно не таке сильне, як у московського народу, двоїста натура котрого не виникає бодай з сильного спливу цього народу з фінсько-монгольською кровю. В усякім разі з східно-славянських народів: Москалів, Білорусинів і Українців — Українці найменше змішані з іншими народами, що більше, вони вкупі з Сербами се без сумніву ті Славяне, що задержали найчистішу славянську кров. Проф. Онезорге розглянув опісля докладно ближше поодинокі антропологічні риси та вказав, що Українці разом з чесько-моравсько-словацькою групою західних Славян і вкупі з південними Славянами належать до високорослої, але короткоголової й темноволосої половини Славян, коли тимчасом інших східних Славян, себто Білорусинів і Москалів, як і з західних Славян Поляків і Полабів, значить, Славян, котрі менше більше від 8 до

13 століття жили між Лабою й Одрою та з котрих сьогодні лишився самотній останок у числі 120.000 Вендів у Лужицях, треба зачислити до низькорослої, але менше короткоголової та яеноволосої половини Славян.

Не менше докладно ніж антропологічне питання обговорено потім питання мови та всупереч усім польським і московським поборюванням доказано самостійність української мови й літератури, виявлено її колишній розділ на народню й літературну мову, відносини сеї колишньої літературної мови до давнішої московської літературної мови, як і реформу давнішої літературної мови, себто введення народної мови до літератури Котляревським за часів Шіллера й Гете, й указано на те, що модерна українська літературна мова, ідентична тепер уже з народною, так само різко відрізняється від модерної московської літературної мови, як давніше ріжнилися обидві народні мови, а саме не менше у звучній, ніж у словній та в дусі мови.

У своїм огляді етнографії України вийшов проф. Онезорге від ствердження, що серед Індоерман можна відрізнити північно-східну групу народів, яка стояла ближше до себе ніж інші індоерманські народи: Германе, Литовці та Славяне. Але коли Германе виринають перший раз в історії 200 літ перед Христом, коли саме наступила перша історично доказана вандрівка германського племені, Бастарнів, котрі коло 200 р. з'являються на долинах Дунаєм, можна говорити про Славян і Литовців перший раз триста літ пізніше, коли їх згадано перший раз в історичнім джерелі старовини, в 98 р. по Христі в „Germania“ Тацита, де Литовці приходять під іменем Естіїв (Aestii, голова 45), а Славяне під іменем Венетів (голова 46\*). Так з початком часів римського цесарства був уже не тільки розділ Герман і Славян, але й дальший розділ Славян і Литовців уже доконаним фактом. Коли Литовці заселяли балтійське побережжя, де виперли їх фінські сусіди на північнім сході аж до Курійського заливу, й цілу простору кітловину Мемелю, котрий з своїми 907 km децю довший від Одри, а саме аж до Двини, знаходилися первісні оселі Славян на полудне від Литовців, а на схід від Герман, на північ від Карпат і горішньої Висли аж по Дніпро, отже передовсім у Галичині, на Волині й Поділлі. Коли на сій просторі розпалися далі Славяне на східних, західних і південних, сього не можна ще сьогодні докладно означити.

Правда, проф. Михайло Грушевський, певно найвизначніший сучасний український історик, думає, що вже в четвертім столітті можна сконстатувати Українців. Бо ж *tabula Peutingeriana*, яка походить з четвертого століття, знає саме поза щойно означеним первісним осідком Славян уже дві групи Славян: групу Венетів на північнім заході Карпат і групу на полудні між Дністром і Дунаєм; се доказ того, що тоді посунулися Славяне з Галичини й Волині аж до нинішньої Польщі, далі до нинішньої Бесарабії. В сій останній південно-східній групі Венетів, думає Грушевський, можна пізнати предків Українців. Від сеї області між Дунаєм і Дністром, так говорить Грушевський, зачалася велика вандрівка східних Славян у чорноморський степ зараз по підбою\*\* Алян Гунами, отже коло 375 р., рівночасно з рухом Гунів, Алян і Остготів на захід. На доказ сього твердження наводить Грушевський цитату з Прокопа, по якій кругло двіста літ пізніше за Гунами, що жили по обох боках Азовського моря, жили далі на півночі безчисленні народи Антів. Сих Антів ідентифікує Грушевський з предками Українців. Але ствердження існування українських племен у четвертім і шостім столітті в Бесарабії та

на степах між Дністром і Доном се тільки гіпотеза, для котрої не можна було досі привести етнографічного або історичного доказу; передовсім не можна вважати фактом, твердження, що Анти були предками Українців, а тільки можливістю. Можливою вважає також проф. Онезорге таку ідентичність, бо Прокоп, котрий говорить про Антів з нагоди історичних подій з літ 537, 545, 546 і 550, з виїмкою передостанньої згадки, де мова тільки про Антів, — ніколи інакше не наводить Антів як у тіснім звязку з Складянами. Се імя Складянів з'являється як тут перший раз у Прокопа, сучасника, а до 540 р. навіть очевидця, пізніше, майже рівночасно, в Йорданеса, що 551 р. писав свою історію Готів.

Проф. Онезорге вказує на те, що Йорданес (гол. 5) наводить „Складянів і Антів“ як „головні імена“ „численного народу Венетів“. Складяни, продовжає Йорданес, мешкали від Драви аж до Дністра, „а Анти, найсміливіші між ними, від Дністра аж до Дніпра“\*. З того висновує проф. Онезорге, що Складянів Прокопа та Йорданеса не можна ідентифікувати з Славянами загалом, тільки з південними Славянами, бо їх наводить ся як часті Венетів; дальше, що Анти належали, правда, до Славян, але не до південних Славян, побіч котрих наводять їх Прокоп і Йорданес і то як найсміливіших поміж Венетами. Тому треба по всякій правдоподібності бачити в Антах східних Славян: що вони є предками Українців, се може правдоподібно, але ще не можна подавати того за факт. Тому, що по думці Прокопа, як і Йорданеса, мають південні Славяне та східно-славянські Анти не тільки сусідні оселі, але й у воєнних походах, про які згадують сї джерела 6 стол., майже все появляють ся в звязи з ними, то тим можна пояснювати собі погляд славистів, що українська мова не стоїть до жадної іншої славянської мови так близько як до сербської.

Коли з згаданих джерел можна доказати, що поділ Славян на південних і східних наступив уже в четвертім столітті, — повстання західно-славянської групи народів можна тут поминути, — то византійські джерела лишають нас на жаль на божу волю щодо дальшого питання, коли та як наступив дальший поділ східних Славян на Українців, Білорусинів і Москалів. А властиво щодо того питання здані ми на пізніше, а саме на найстарше українське історичне джерело, на „найстаршу хроніку“, зложену спочатку XI в. в Києві на основі давніших українських історичних джерел. Давніше була ся хроніка відома під іменем Несторової хроніки, бо по переданню Нестор, чернець Київсько-печерського монастиря з XI стол., автор трьох життєписей святих: Теодосія (один твір) й Бориса та Гліба (другий твір), був також автором хроніки. На основі того, що подає ся „найстарша хроніка“, знаходимо в IX в. на просторі нинішньої України так з вісім східно-славянських племен, через злуку котрих повстала в X в. найстарша українська держава, стара київська держава, а саме: Поляне, Сіверяне, Деревляне, Бужане, Уличі, Тиверці, Дуліби й Воляняне. Не входячи тут у почати ще зовсім непростяшене питання щодо взаємного відношення сих вісьмох племен головню на просторі Галичини й Волині, треба тільки згадати, що ядром України посеред сих вісьмох племен являється малий край Полян, положений на захід від Дніпра, себто Київщина, котру по думці Грушевського також треба вважати найдавнішим носителем імени Русь. На північ від сих вісьмох українських племен знає найстарша хроніка в області Білоруси три племена: Кривичів, Дреговичів і Радимичів, Кривичі з котрих були прадавніми сусідами Литовців, які ще сьо-

\* Гол. 45: „Ergo iam dextro Suebici maris litore Aestiorum gentes alluntur“ (Отже вже на правім березі Свєбського моря живуть племена Естіїв). Гол. 46: „Peucinatorum Venetorumque et Femorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito“ (Не знаю, чи зачислити племена Певцинів, Венетів і Фемів до Герман чи до Сарматів. Певцини се вище згадані Бастарни, що осіли ся на Смереківім острові при гирлі Дунаю).

\*\* Дійсно Грушевський не говорить про підбій Алян коло 375 р., тільки про їх знищення в 370 р. Але Гуни не знищили Алян, тільки, що більше, останні прилучили ся до них, так само, як Остготи. Підбій Алян треба поправді датувати 375 р.

\* Гол. 5. — — ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Venetharum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclaveni et Antes nominantur, Sclaveni a — — Iacu — Mursiano (багна низше Мурзи над долішньою Дравою) usque ad Danastrum — commemorantur, Antes vero, qui sunt eorum fortissimi, — — a Danastro extenduntur usque ad Danaprum“. (— — від джерела ріки Висли на величезних просторах осів великий народ Венетів. А хоч їх імена змінюють ся в поодиноких племен і околицях, одначе загалом називають їх Складянами й Антами, Складянів згадують від Мурзійського озера аж по Дністер, Знов Анти, котрі з них найсміливіші, — — простягають ся від Дністра аж по Дніпро).

годні охоплюють своїх східних сусідів, навіть усіх Москалів іменем „Krews“. В області третього східно-славянського народу, Москалів, називає найстарша хроніка лиш фінсько-угреські народи, як і тільки два східно-славянські племена: Словен і Вятичів. Але є також дослідники, котрі вважають сих північних Словен, найдалі на північ висунених Славян, тільки північною оселею білоруських Кривичів, і інші ще дослідники, що в Вятичах бачуть тільки північно-східну оселю українських племен. Колиб дослідники мали слухати, то наскільки Москалі не є фінсько-угреського походження, не були-б вони східно-славянським народом, рівнорядним з Білорусинами й Українцями, тільки вийшли щойно з обох східно-славянських народів, Білорусинів і Українців. Але і як хто не є такої думки, так нинішні Москалі, колишні Москвичі, мають усе-ж у кождім разі характер дуже виразного мішаного народу, а саме під подвійним оглядом. Бо раз нема другого славянського народу, котрий навіть тільки приблизно був би так дуже виразно мішаним народом, як Москалі, а потім нема другого ідогерманського народу, який бодай приблизно мав би стільки азійської крові в своїх жилах, як Москалі. Звідти походить деспотичний, жорстокий, ворожий культурі характер сього завойовницького народу, котрий уже в своїй повній суперечностей двоїстій натурі різниться від усіх інших європейських народів! Так нинішні Москалі троякого походження: з угресько-фінських народів, з східно-славянських племен північних Словен і Вятичів і з незвичайно сильною українською кольонізацією, що від IX

до XIII в. зростала щораз більше в силу. Від XIII в. прилучається до того троякого походження ще четверта складова частина: змішанне з татарськими зверхниками й завойовниками, що тривало три століття! Бо коли Українці подали ся перед Татарами до Галичини й на Волинь і заступали там нову незалежну українську державу, або втікли в північну лісисту й болотнисту околицю України, але не піддали ся Татарам, скорила ся Московщина зовсім перед Татарами та зносила більше ніж три століття їх панування.

Так ведуть антропологічні, язикові й етнографічні досліді до так само несподіваного, як згідного висліду: далеко від того, щоб можна було сконстатувати на сих трьох під національним оглядом рішачих областях ближше спорідненне Українців з східно-славянськими Москалями або західно-славянськими Поляками, спорідненне Українців, як під антропологічним, так і під язиковим і етнографічним оглядом не є з жадним народом таке тісне, як з південно-славянськими Сербами. Хоч московська нація вийшла не в малій мірі з української кольонізацією, що віками плила на північний схід, все-таки щойно наслідком незвичайно сильного змішання з фінсько-угреськими племенами, пізніше з Татарами, прийняли Москалі так багато азійської крові й такий зовсім відмінний фізичний, духовий і душевний характер, що Українці, котрих вони згори називають Малоросами, стоять від них далше ніж південні Славяне, з котрими Українці спочатку своєї історії появляють ся злучені цілими віками.

## Хорватська преса про Українців.

(З нагоди брошури „Ukrajina i Ukrajinci“).

Перед війною Хорвати майже нічого не знали про Україну, Українців і їх культурно-політичні змагання. Правда, можна було стрінати тут і там у ріжних газетах коротші інформаційні статі про боротьбу галицьких „Малоросів“ з Поляками, одначе се не тільки не вистарчало, але й було некорисне для української справи, а навіть шкодило їй, бо такі інформації походили звичайно від „інформаторів“, неприхильних до Українців. Крім того сї інформатори дивили ся на українську справу з російського державного становища. Розуміється, що на підставі таких інформацій оцінка українського руху загалом мусіла випасти неприхильно. Щойно перед вибухом війни та в часі теперішньої війни сей смутний стан річи змінив ся ґрунтовно та поліпшив ся. Хорватські часописи зачали поміщувати довші статі, які освітлювали українську справу з українського становища та які відразу своєю ґрунтовністю й об'єктивністю викликали в хорватській опінії живе зацікавлення. До сього причинили ся дуже хорватські газети: „Obzor“, „Hrvatska“, „Narodne Novine“, а в останніх часах також орган селянської партії „Dom“, котрий видає та редагує визначний хорватський політик і письменник д. Степан Радіч, з певністю найкращий і найбезстороннійший у Хорватії знавець історичних і культурно-політичних відносин славянських народів. Крім того інформації д. Радіча мають велику вагу також тому, що популяризують українську справу в самім ядрі хорватського народу, а саме в селянських кругах.

Такі обставини викликали в хорватській опінії гаряче бажання одноцільного, систематичного та безстороннього поінформування про Україну, Українців і їх культурно-політичні змагання яко великого славянського народу. Для того рішив ся „Союз визволення України“ видати в хорватській мові книжку Василя Хоми-Довського п. з. „Ukrajina i Ukrajinci“, до якої долучено етнографічну карту України. І незабаром показало ся, що така книжка була дуже на часі. Доказ того, що хорватська критика без ріжниць політичних сторонництв прийняла сю книжку дуже прихильно. Щоб українські читачі могли собі виробити думку в сій справі, наведу в коротких витягах голоси хорватської преси.

Офіціальний орган хорватського правительства „Narodne Novine“ пише в ч. 69: „Сю книжку поручаємо найтепліше

нашим читачам. Хто бажає виробити собі об'єктивну гадку про етнографічні відносини на сході Європи, мусить з увагою перечитати сю книжку. З неї як на долоні виходить, що українське питання не є „німецькою інтригою“, але швидше, що деклямацією російської преси про одність „російського“ народу „від Камчатки по Карпати“ се велика інтрига Росії. Всі знаємо, що Росія поповнила великий злочин на Поляках і на безчисленних інших народах, які ще й тепер стогнуть під тяжким московським ярмом. Одначе се майже щезає в порівнянні з злочином, котрий Москва поповнила на великім, але нещасливім українським народі, що заселює величезну й найбагатішу територію теперішньої Росії від Кавказу й Чорного моря до східної австрійської границі, а звідти далше до Карпат.“

„Novosti“ в ч. 70 пишуть п. з. „Hrvatska knjiga o Ukrajincima“: „Нема сумніву, що вже давно відчувано потребу такої книжки в Хорватії. Сю потребу відчували передовсім ті, котрі бажать точно й безсторонньо познайомити ся з фактичним станом етнографічних відносин у східній Європі. Для пізнання тих відносин конечно знання українського народу, його минувшини, теперішности та його аспірацій у будучині. Тому можемо тільки з радістю поздоровити сю хорватську книжку про Українців, бо вона вповнює велику й чутливу прогалину в тім розділі хорватської літератури, що займається етнографічними відносинами східної Європи“ і т. д.

„Novine“, реферуючи в ч. 92 брошуру, пишуть: „Писати політичну брошуру в часах теперішньої війни, а ще до того в нас\* — трудна річ. Одначе згори мусимо зазначити, що автор дуже добре вивязав ся з сього завдання та що його книжка багато причинить ся до прояснення наших темних понять про Україну й Українців, симпатичного народу та під кождим оглядом дуже зближеного до Хорватів“ і т. д.

Орган хорватської державно-правної партії „Hrvatska“ в цілім ряді статей реферує на підставі книжки про Україну, подаючи добрий огляд української географії, етнографії, історії й теперешніх політичних змагань і т. д.

\* Ще трудніше українську, зокрема в Відні просто не можливо доторкнути ся польсько-українських відносин. Ред.

Крім того приносять хорватські газети від часу до часу інформації з теперішнього українського життя, а саме з української літератури. Так „Dom“ (Дім) зачав від якогось часу друкувати переклади з Шевченка п. з. „Пісні найбільшого українського поета-селянина.“

Дуже багато до взаємного познайомлення Хорватів і Українців причинила ся також теперішня війна через те,

### З англійської неволі до У. С. Стрільців.

Мова тут про Максима Бурлака родом із Лановець, борщівського повіту. Виїхав до Америки 1913 р. Вдома займав ся столяркою, мав жінку, діти, господарство. Та закортіло подивити ся на той заморський край, побачити, як у нїм живуть наші люде, заробити дещо гроша. Був у Нью Йорку, Чикаго, Детройті, опісля виїхав до Канади. О роботу було йому легко, бо працював при фабриках заліза, плату брав незгіршу. Всюди, де був, належав до українських просвітних товариств і січей.

Не розглянув ся ще гаразд, не придбав майна, коли нараз пішла чутка про грозу австрійсько-сербської війни. На першу тривогу вертали наші люде чим скорше до дому, щоб зголосити ся до армії. Вибрав ся в дорогу й Максим, аби як доброволець вступити до австрійської армії (не чув ще тоді про організацію У. С. С.). Зібрало ся немало наших людей і вони виїхали п'ятьма пароходами на Англію до старого краю.

Було то 25 липня 1914 р. 3 серпня прибули до Англії до міста Глестова. Та тут їх задержали Англіїці, повідбирали карти, гроші, річи, все, що хто мав, і увязнили. Коли провадили їх з корабля вулицями міста, наряд викрикував, грозив, обкладав каміннем. Запровадили їх до великої мурованої тюрми й позамикали мов злочинців у камінних келїях. Спали по 15 в одній кімнаті на голих камінних причах. Діставали неможливо поганий харч. Так мучили ся три неділі. Звідти забрали їх (до 500 людей) на острів Іслє оф Ман. Повна назва того місця інтернування багатьох наших людей звучить: Knockaloe Aliens, Isle of Man, England.

Тут поміщено їх за містом табором у шатрах, а їсти ходили до готелю до міста. Доля полонених тут зовсім не поправила ся, навпаки — погіршила ся. Шатра були старі, затїкав дощ крізь них, гонив вітер. Білизну та всі річи сконфісковано їм на кораблях так, що через декілька неділей ніхто не перебирав біля. Кинула ся страшна нужда. До того їда препогана й нездорова. Рано „тїй“ (чай) з кусничком чорного хліба, на обід картопалі, часто необирані, погнилі, та ріденька пісна каша. Ввечері знов „тїй“ із пісним хлібом. Люде стали слабувати з нехарства й поганої їди, багато й померло. Крім Українців були також інші Славяне та немало Німців, робітників, американських або англійських риболовів, що тепер також пустили ся вертати до дому та враз з іншими застрягли в англійській неволі. Вони почали бунтувати ся. Раз заповіли, що більше такої страви не візьмуть до уст. Воліють згинуть з голоду як з недуги. Щоб командант знав, що не без підстави збунтували ся невільники, один Німець узяв у шальку страви, яку їм подано на обід, і пустив ся нести показати її старшині. Коли вартовий жовнір спостеріг, на що заносить ся, таки в очах товпи пробив його багнетом. Счинив ся страшенний крик, народ заворушив ся. Виступило військо й почало стріляти до зібраних у залі бранців. Боронити ся не було чим ані втікати навіть не було можливо. В залі були одні двері, які заступило військо. Хто допав вікна й вискочив з нього, того англійські жовніри на дворі стріляли. Незабаром устелило поміст кількадесят ранених і п'ятнадцять труців, між ними двох Українців-Буковинців. Хто зна, чи був би хто живий вийшов із тої халепи, якби не командант, котрий наспів на місце бійки й задержав скажену стрілянину Англіїців. Позбирали ранених, повиносили труців і кожний з невільників мусів іти до свого шатра. Кожде

що хорватські полки на галицькім, бесарабськім і волинськім фронті мають нагоду наочно переконати ся про те, що Москаль і Українець цілком окремі народи. Ті жовніри приносять про Українців як найліпші вражіння, які творять щораз міцніший підклад для орієнтації в українській справі в Хорватії.

В. Д—ий.

шатро обставлено військом. Не вільно було ані одного слова заговорити, инакше жовнір мав право стріляти.

Другого дня приїхав американський консуль. Оглядав діри від куль у мурі, відвідав, випитував ранених, звидів, оглянув страшний стан полонених. Декілька днів опісля забрали їх усіх до деревляних бараків. Положені вони доволі далеко поза містом у долині так, що ні бараків з міста ні людських осель з бараків не видно. Тільки море мріє здалека. Довкруги обгороджені вони високим дротяним полотом. Тисячу людей розміщено в інших бараках. Кожний барак поділений повздож на дві половини, а кожда з них на окремі кімнати. Тіснота й тут, бо в кімнаті спить по 18 осіб на ліжках, розмічених потрійним рядом одно над другим. На ліжку сісти не годен. Треба в нього хильцем всунути ся.

Та все-ж-таки житте в них супроти давнього пекла стало легше. Передовсім по візиті консуля дістали біле, одіж, деревляні черевики. Запроваджено купіль. Їда теж поправила ся. На рано до чаю дістають хліб з маслом, на обід кусник мяса, на вечір так, як на сніданне. По бараках і подвірі можна прохажувати ся, але поза огорожу не можна рушити ся. Тільки раз у тиждень випроваджувано їх поза барак на прохід.

Для полонених виходила спеціальна часопись, де тенденційним способом інформовано їх про военні справи й ситуацію в Европі. Але полонені мали свої вісти, ба свої власні німецькі газети з Берліна. Німці знаходили спосіб їх роздобути. З тих німецьких берлінських часописей довідав ся Бурлак також дещо про українські відносини, що в Галичині повстало Стрільцтво. В них вичитав, що в рядах стрільців борються ся й дівчата. Навіть діти такі прихильні своїй державі, що одинадцятилітня дівчинка доти носила на поле бою харч і воду жовнірам, аж її ранено. Писано, що сею дитиною заїнтересував ся та нагородив щедро сам австрійський цісар, писано, що по скінченню війни галицька Україна з Буковиною матимуть, як і Поляки, але осібно від них — свою повну автономію і т. д. Максим тішив ся сим, рвав ся душею до своїх, мріяв вступити в ряди славного Стрільцтва, а між тим держано його за дротом у повній бездільності, бо полонених в Англії не приділюють до ніякої роботи, що тільки продовжує в безконечність їх дні неволі. З того почав западати на здоровлю й часто зголошував ся до шпиталю. Та добрих лікарів для полонених не було, навпаки було пересвідченне, що хто заживе приписаний лікарем лік, тому він не то що не допоможе, але пошкодить.

У зимі перед Різдом почали в бараках списувати всіх Славян. Вимовляли ся, що хочуть їм спровадити священників. Та замість духовних зіхали ся світські представники польсько-чеського й сербського комітету. В Бурлака є візитова карточка з новорічним бажаннем того комітету, вислана 1915 року з Лондону, де підписані: Katolicka Misya Polska, Polski Komitet Informacyjny, Towarzystwo Polskie, Towarzystwo Białego Orła i Szkółka Polska. Кожний із тих комітетів мав осібну канцелярію, де кликано поодиноким кождого полоненого даної нації і тут при замкнених дверях панове комітетові починали його обробляти. Вони розповідали, що в Австрії йде все як найгірше, що народи бунтують ся проти держави, що Австрію розберуть незабаром Росія, Англія і Франція. Тому пан комітетовий радив по щирости своему країянови не рахувати вже на державу, горожанином якої був давніше, тільки дбати заздалегідь про ласку нових панів і йти пома-

гати братам Славянам бити Німця: записувати ся добровільно до англійської армії.

Українців зачислено до Поляків і їх зачали обробляти польські комітети. Та вони запротестували проти того, щоб зачислювано їх до Поляків, маючи надію, що таким чином позбудуть ся й небажаної опіки. Англійці звернули увагу на їх окремішність, не кликали до польського делегата, але незабаром спровадили якогось Поляка з Варшави, котрий умів і по „малоруськи“ і сей підняв ся наново пропаганди. Та не зважаючи на всі намови, ніхто з Славян не записав ся до англійської армії; бодай Бурлакови не відомо про се. Хіба тільки деякі виїмково пішли на роботу до фабрик муніції у Лондоні.

Коли Москалі зайняли Галичину, а вкінці упав і Перемишль, між Англійцями була велика радість. Вони тішили ся, викрикували „велика сила“. Але коли прийшло ся їм уступати з Галичини, а союзні війська зайняли й Варшаву, тоді Англійці мовчали, а полонені питали: Чому тепер не кричите „велика сила“? Англійці злостили ся й відповідали з неохотою: „дурний Москаль!“.

У тій неволі перебув Бурлак коло півтора року. Аж раз знову надіхав американський консуль, аби звидіти табор. Тим, що найбільше хорували й часто бували в шпи-

талі, веліли зголосити ся до канцелярії. Зголосив ся і Бурлак. Їх оглядала комісія й щось у тиждень по виїзді консуля їх увільнено з неволі та відіслано до вітчизни.

Усіх виїхало коло 200 людей, між ними тридцять Українців з ріжних сторін Галичини й Буковини. В Лондоні запровадили бранців кожної народности до свого комітету, де в його рідній мові списано протоколи, виготовлено папери і т. д. Для Українців був Ruthen-Komitet, де говорено по українськи. Папери були наразі спільні для всіх. У Голяндії шойно списали їх наново й одних вислано до Німеччини, а інших до Австрії.

В Австрії Бурлака призначено до Гмінду, де побув лиш чотири дні, й поїхав як робітник до фабрики муніції недалеко Відня. Українці-робітники сеї фабрики мали львівські газети, з котрих Бурлак довідав ся, що у Відні формується нова стрілецька сотня. Зголосив ся до стрільців і 28 мая вже відїхав до стрілецької кадри до Галичини.

Симпатичному, щирому, свідомому патріотично-стрілецьцеві, що по стільки пригодах таки дїпняв своєї ціли, хай нам буде вільно побажати як найкращого успіху серед нових обставин: добути слави та щасливо вернути до своєї родини, про яку не має жадної вістки від початку війни!

Ол. Г.—а.

## Вісти.

**Складайте жертви на волинські школи. Жертви посилайте на адресу: Кред. Тов. об. „Дністер“ у Львові, вул. Руська, ч. 20, на вкладкову книжечку ч. 9888 та рівночасно повідомляйте про се карткою Бюро Культурної Помочи, Львів, вул. Бляхарська, ч. 11, II пов.**

Від Президії Загальної Української Ради одержуємо отсю заяву до оповіщення: В останніх днях появили ся спершу в „Pustrowan-im Kurjer-i Krakowsk-im“, а потім також в інших польських часописах вістки про розлім в українським таборі, який мав проявити ся назверх кризою в Загальній Українській Раді. Наша суспільність змогла на основі довгого досвіду вже нераз переконатися, яку віру можна давати інформаціям про події в українським публічним життю, що появляють ся в ворожій нам пресі, тому хіба зайвим було-б подрїбно опрокидувати й теперішні злові вигадки та перекручування. Коли-ж сї обраховані на сенсацію донесення найшли деякий відгомін і в українських кругах, то констатуємо отсим, що ніякої кризи ані в Загальній Українській Раді ані в її Президії нема. Президія З. У. Р., в якій засідають представники всіх політичних партій — галицьких і буковинських Українців, що обєднали ся в Загальній Укр. Раді, та відпоручник „Союзу визволення України“, відбуває дальше правильно свої наради та полагає справи, які входять у круг ділання З. У. Р. — в незміннім особистім складі від часу відїзду до краю первісних заступників радикальної й соціально-демократичної партій. Самозрозуміла річ, що представники окремих партій, котрі засідають у Президії З. У. Р. з уваги на свої політичні світогляди, можуть деколи розходити ся в оцінці прояв політичного життя й відношення урядових кругів до українського питання і в доборі засобів для його як найуспішнішого полагодження, та рівночасно з тим розуміють добре конечну потребу взаїмних уступок для осягнення народньої одностайности в боротьбі з противниками, отже з усею рішучістю стоять за удержаннем і зміцненнем нашої міжпартійної, спільної організації, утвореної волею цілої суспільности під боеву хуртовину — в формі Загальної Української Ради. При сій нагоді позволю собі висловити переконання, що й широкі круги українського громадянства, маючи на увазі хочби тільки зєдиненне, переведене на час війни серед наших сусідів, піддержуватимуть в теперішню переломову хвилю заходи З. У. Р. вже в інтересі національного самозбереження та твердою рукою охоронятимуть її перед усякими загіями,

так, аби завдяки зєдиненим зусиллям цілого нашого громадянства змогли ті сотки тисяч наших братів, що проливають свою кров на босвім фронті, вернути по війні до рідного обновленого краю.

Відень, дня 12 мая 1916 р. — Др. Кость Левицький в. р. голова; Микола Василько в. р., Ярослав Весоловський в. р., Володимир Темницький в. р. заступники голови; Маріян Меленевський в. р., відпоручник „Союзу визволення України“.

**Др. Евген Олесницький приходить до здоров'я.** Сею веселою вісткою ділимо ся з українським громадянством. Др. Ев. Олесницький починає вже ходити та в ясн дні користує з весняного сонця. Його відвідують щоденно політичні приятелі та найблизші знайомі. Дуже живо цікавиться ся всіми національними українськими справами. Сподіваємо ся, що незабаром зможемо подати нашій суспільности ще веселішу вістку — про повне выздоровленне нашого діяча, добре відомого й на російській Україні.

**Чеський голос про географію д-ра Рудницького.** В 111 ч. подав впливовий центральний орган чеської соціальної демократії „Pravo Lidu“ замітну рецензію пера Н. В. на виданне „Союзу визволення України“ — книжку д-ра С. Рудницького, „Ukraina. Land und Volk“ п. з. „K rozpláni Ukrajinu“ (Для познайомлення з Україною). На вступі говорить автор: „Ледви чи істнує друге таке питання, довкола котрого зібрало ся стільки пересудів, відомостей, які взаємно противорічать собі, а часто-густо й ворожих упереджень, як саме довкола українського питання.“

Політично ігнороване й несправедливо недоцінюване перед війною, висунуло ся се питання за часу війни нараз на передній плян. Особливо поважну увагу звернули на нього центральні держави, що кінець кінців зрозуміло, коли мати на увазі надзвичайно важне (поки-що, правда, тільки потенціально) політичне значінне України для середньої Європи й балканських держав.

Одначе часове зацікавленне середньої Європи українським питанням у ніякім разі не усунуло незнання дійсних українських відносин та обставин, головних елементів українського народнього руху й основних політичних вимог і бажань Українців.

Щоб запобігти тому, треба було інформаційної літератури про Україну й Українців. Задоволенне сеї потреби стало ся одним з головних завдань відомого віденського „Союзу визволення України“, котрий повстав з початком війни й за часів її розвинув незвичайно інтензивну діяль-

ність пропагування й інформування на користь української справи. Його заходами видано багато публікацій і брошур про Україну, Українців та про українське питання сливе в усіх головних європейських мовах.

То були одначе передовсім загально-інформаційні публікації головно публіцистично-політичного характеру, котрі добре інформували про українське питання, познайомлюючи з найнеобхіднішими відомостями про нього, але не вводили глибше в його основну істоту, не знайомили читачів з найосновнішими його елементами в самім їх корінню.

Нарешті отсе й сю недостачу виповнено. А саме найновішою великою працею, виданою названим українським Союзом. Маємо тут на думці знаменитий твір молодого українського антропо-географа д-ра Ст. Рудницького (доцента географії львівського університету): Україна. Край і народ.

Се незвичайно вдатна географія України. Спершу автор збирався видати спеціально-наукову антропогеографію України. Але з огляду на політичну актуальність українського питання й на потребу основного інформаційного твору про його народ і рідний край він обмежився виданням переробленого перекладу двох частей свого українського географічного твору про Україну, призначених для ширшого круга читачів.

Сеї німецький переклад українського твору ділить ся також на дві часті. Перша частина присвячена фізичній географії України, друга — антропогеографії.

Хоч твір Рудницького се не професорське, одначе строго наукове й одночасно перше описання України в душі сучасної географічної науки.

Його цінною стороною те, що в ній Україну взято яко самостійну географічну одиницю, а не лиш яко механічну складову частину Росії або Польщі, що досі робило ся звичайно в дотеперішніх російських і польських географічних працях.

Близкучий науковий доказ вірності такого розуміння річи находимо зараз же у вступнім розділі, названім: „Україна яко географічна одиниця.“ Авторви вдало ся показати й переконати, що не тільки антропогеографічно, але й фізично-географічно (себто: геологічно, тектонічно, кліматично, а також, і що торкаеть ся ростинного та звіринного світу) Україна се цілком закінчена індивідуальність і творить рішуче своєрідну географічну складову частину східної Європи, а вже в жаднім разі не представляє собою органічного додатку до Росії або розвітлення історичної Польщі, що з державно-політичних причин часто „науково“ доказували з обох (російського й польського) боків.“

Далі подано зміст першої часті книжки та зазначено, що „теоретичний огляд сих річей наглядно представляють відповідні вдатні карти української землі.“ Для рецензента цікавий антропологічний огляд і особливо важний розділ про самостійність української мови.

„Незвичайно цікавий розділ книжки Рудницького про взаємини між землею та людністю України. Се оригінально оброблене представлення значіння географічного чинника для утворення й розвитку українського народу, для його політичної й культурно-господарської історії та для цілого типу душевного характеру Українців.“

Господарсько-географічний огляд закінчує вартий уваги твір молодого українського вченого. Багато вчить етнографічна карта східної Європи. В звязку з антропологічною частиною книжки підносить вона плястично значінне національного питання для російської держави, а 40 образків, котрими закінчується текст сеї книжки, служать цінним джерелом наглядного познайомлення з природою й населенням України. Ціле видання сеї великої публікації (416 сторін, 40 образків і шість карт у красках) виконано технічно з великим смаком. Ціну книжки (брошур. 10, в пол. оправі 12 К.) серед теперішніх друкарських умов назначено невисоку. Отже можна сподівати ся, що європейські читачі, котрим в українській справі досі були приступні часто односторонні джерела дуже сумнівної наукової й річевої вартости,

звернуть ся до сеї цінної публікації українського вченого, який не тільки виводить Україну в світлі сучасної науки, але й дуже основно пересвідчує й поучує читача про повне усправедливлення національно-політичних домагань і бажань українського народу.

Хай же сеї твір причинить ся до розвіяння численних пересудів і упереджень, що затемнюють істоту українського питання!

Хай же він буде надійним передвістником того, що з теперішньої страшної війни, котра руйніним гураганом бушує на Україні, зійде для сеї покиненої долею країни та її нещасного населення новий день свободи!“

**Українська старина.** Під сим заголовком надрукована стаття в літературно-артистичнім журналі „Лукоморє“.

**Виказ жертв на українські школи Волині:** В коронах зложили: Українці полонені в Ф. через С. В. У. 200 (з попереднім разом 1000), о. Д. Полішук, Отиневичі 10, Ілля Салагаб, Постоїна 10, Парохіяльний уряд, Залокоть 9-80, Стефан Атаманчук, Золотники 10, збірка в Комарні 83-44, Ю. Мудрак, Feldpost 97, 15, о. Антін Кордовський, Глибока 80, Іван Голда, Кульпарків 3, Микола Єрстенюк, Feldpost 73, 30, В. Скрентович, Люблин 2, Комітет Шевченківських вечерниць української гімн., Львів 200, о. Кипріян Ясеницький 10, Олександр Навроцька, Перевозець 30, о. Лев Горалевич Угерсько 10, о. Іван Кипріян 5, Петро Сабара 2, Дм. Обертас 2, Осип Лещук 1, громада Грядя 70, Січовий Кіш вкладка за квітень 612-40, др. Насе, Львів 10, др. І. Кунців 17, Мик. Кожушко, Біла 2, Емілія Окуневська, Кіцмань 10, о. Іван Заяць, Смільник 30, радник С. Кульчицький, Львів 4, УСС. III сотні: хор. Загаєвич 10, віст. Белей 10, ст. дес. Деркач 2, ст. дес. Андрух 2, ст. дес. Мальований 2, ст. Пісик 4, дес. Харамбура 2, дес. Загаєвич 2, о. Іван Титар, Ганцова 13, радник суду Евст. Стеблецький, Станиславів 100, С. Темницький, збірка від українського населення Устя Зеленого 300, денгистичне заведенне д-ра Барвінського (неприйнятий гонорар від д-ра С.) 16, Василь Вовк, Побереже (збірка) 20, В. Яремкевич, Волча 5, учениці VI. кл. укр. гімн. СС. Василянок у Львові з нагоди іменин свого господаря класи проф. Юрія Рудницького 25, Січовий Кіш 800, В. Зубрицький, Перемишль 10, П. Зубрицький, Feldpost 117, 20, радник суду Тимко Ревакович, Красно н. Бечвою 20, Михайло Вабяк, Дідушиці Великі 10, Збірка на соборчику в Домажирі 24, Олена Голубовичева, Карлів 5, Т. Мусій, Карлів 25, Ів. і Анастасія Левицькі, Помонята 10, Ученики VII. кл. укр. гімн. (головне заведенне) у Львові з нагоди іменин проф. Ю. Рудницького 25.

Просимо всіх П. Т. жертводавців, котрих ми в сім виказі не подали, повідомити нас, коли яку жертву та на чию адресу вислали.

Грошеві жертви на волинські школи просимо пересилати на вкладкову книжечку ч. 9888 Тов. „Дністер“ у Львові, вул. Руська, ч. 20, та рівночасно повідомляти про се карткою „Бюро культурної помочи для українського населення окупованих земель“, Львів, вул. Бляхарська, ч. 11, П. пов.

За Бюро культурної помочи: др. І. Крипякевич.

**Зміст:** Олександр Скоропис-Йолтуховський. Самостійна Україна мріє у 1791 р., політичною утопією в 1854 р. й лекучою потребою в 1888 р. (Кінець). — За панування над Україною. — М. Троцький. Росія та її нейтральні сусідки. — У. С. С. Юра Шкрумеляк. Чари весни. I—III. — Др. Володимир Гериневич. Сучасні легенди: Дивна битва! На Саботіно. — Др. О. Пеленський. Пісні Полішуків. — Ряд відчитів проф. Онезорте про Україну. — В. Д-ий. Хорватська преса про Українців. — Ол. Г-а. З англійської неволі до У. С. Стрільців. — Вісти: З президії Загальної Української Ради. Др. Євген Оленницький приходить до здоров'я. Чеський голос про географію д-ра Рудницького. Українська старина. Виказ жертв на українські школи Волині.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.  
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.